

העולה תמציתי • יסודי • בהיר מהסוגיא

פרשת וירא • גליון 161 • בכורות לז. - מג:

דף לז

א. דיני התרת נדרים:

- במקום שיש מומחה - המומחה יכול להתיר את הנדר.
- במקום שאין מומחה:
 - לרבי יהודה - אחד חכם ושני הדיוטות ד'מסברי להו וסברי' יכולים להתיר את הנדר.
 - לרבנן - שלשה הדיוטות ד'מסברי להו וסברי' יכולים להתיר את הנדר^א.
- ב. דיני המוכר דבר איסור ללוקח האם צריך להחזיר את הדמים:
 - באופן שהלוקח אכל את האיסור:
 - לת"ק - המוכר צריך להחזיר ללוקח את דמי המקח.
 - לרבי שמעון בן אלעזר:
 - דברים שהנפש לא קצה בהם (כגון טבל) - המוכר לא צריך להחזיר ללוקח את דמי המקח.
 - דברים שהנפש קצה בהם (כגון נבילות טריפות שקצים ורמשים) - המוכר צריך להחזיר ללוקח את דמי המקח^ב.

הערות נא

- א. תוס' מבארים שהכוונה 'מומחה' שיכול להתיר את הנדר לבדו הוא 'מופלג בחכמה', והכוונה 'חכם' שצריך להצטרף עם שני הדיוטות לדעת רבי יהודה אינו 'מומחה' אלא לחכם שאינו מומחה.
- הר"נ [נדרים כג א] מבאר שמעיקר הדין גם שלשה הדיוטות יכולים להתיר במקום שיש מומחה אלא שמפני כבודו של חכם לא יתירו, ולכן בדיעבד באופן שעברו והתירו הנדר מותר.
- ב. בדברי רבי שמעון אלעזר מבואר שדברים שהנפש קצה בהם המוכר צריך להחזיר ללוקח את כל דמי המקח והלוקח אינו צריך לשלם למוכר מדין 'נהנה' משום שנפשו קצה בהם ולא נחשב שנהנה, אבל בדברים שהנפש לא קצה בהם המוכר לא צריך להחזיר ללוקח את דמי המקח משום שהלוקח חייב לשלם על ההנאה שלו במקח, ורש"י מבאר שהטעם של ת"ק שהמוכר צריך להחזיר ללוקח את דמי המקח משום שהמוכר קנסו את המוכר שמכר דבר איסור.
- הגמ' דנה באופן שאדם מכר לחבירו בכור האם הלוקח חייב לשלם מדין נהנה, והגמ' מבארת שבדרך כלל הלוקח אינו חייב לשלם מדין נהנה משום שהמוכר לא הפסיד כיון שהבשר אסור בהנאה וטעון קבורה, אמנם באופן שהלוקח קנה את המקום שבו היה המום לדעת רבי יהודה שאפשר להראות את המום גם לאחר מיתה הלוקח חייב לשלם מדין נהנה משום שהפסיד שלא יכול להראות את המום.
- הגמ' דנה באופן שאדם מכר לחבירו יין נסך האם הלוקח צריך לשלם מדין נהנה והגמ' מבארת שבאופן שהלוקח קנה יין נסך שלא מעורב ביין כשר הלוקח לא צריך לשלם מדין נהנה כיון שהמוכר לא הפסיד שהיין נסך אסור בהנאה, ובאופן שהלוקח קנה יין נסך שמעורב ביין כשר לדעת ת"ק הלוקח לא צריך לשלם מדין נהנה משום

- באופן שהלוקח לא אכל את האיסור - המוכר צריך להחזיר ללוקח את הדמים.
- באופן שהלוקח מכר את האיסור לעובדי כוכבים או נתנו לכלב - המוכר צריך להחזיר ללוקחות את ההפרש בין דמים של בשר שמותר באכילה לדמים של בשר שאסור באכילה.

פרק שישי

ג. האופנים שנחשבים למום באוזן של הבכור:

- הקדמה - בדברי הגמ' מבואר שהמומים שמותרים את הבכור באכילה הם מומים קבועים שנמצאים במקום גלוי, אבל מומים שבסתר או מומים שעוברים אינם נחשבים למום, וכדלהלן.
- באופן שנחתכה חתיכה מהאוזן - באופן שנחתך החסחוס בשיעור ש'תחגור בו צפורן' נחשב מום קבוע, ובאופן שנחתך העור הרך נחשב למום עובר כיון שחוזר ומבריא.
- באופן שהאוזן נסדקה בשיעור 'כל שהוא'.
- באופן שיש נקב באוזן - לת"ק בשיעור 'מלא כרשינה', ולרבי יוסי בר יהודה בשיעור 'עדשה'.
- באופן שהאוזן התייבשה - לת"ק שיעור היובש הוא שנוקבים את האוזן ולא יוצא דם, ולרבי יוסי בן משולם שיעור היובש הוא שממשמים את האוזן והיא נפרכת.

ד. דיני טומאת אהל:

- שדרה - באופן שהשדרה שלמה מטמאה באהל, ובאופן שחסר מהשדרה לדעת בית שמאי שתי חוליות ולדעת בית הלל חוליה אחת אינה מטמאה באהל.
- גולגלת - באופן שהגולגלת שלמה מטמאה באהל, ובאופן שחסר מהגולגלת לדעת בית שמאי כמלא מקדח ולדעת בית הלל כסלע אינה מטמאה באהל.

דף לח

ה. דיני טומאת מגע בכלים:

- הקדמה - אדם וכלים יכולים להיות טומאים בטומאת אב הטומאה אבל אוכלים ומשקים אינם יכולים להיות טומאים בטומאת אב הטומאה אלא בטומאת ראשון לטומאה, וכן אדם וכלים נטמאים רק באופן שנגעו באבי אבות הטומאה או באב הטומאה ולא באופן

הערות

שכל היין אסור בהנאה, ולדעת רבי שמעון בן אלעזר הלוקח צריך לשלם מדין נהנה משום שהמוכר יכל למכור את היין המעורב לגוי חוץ מדמי היין נסך שבו.

ג. הגמ' מבארת שדורשים מהפסוק 'וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו לה' אלקיך בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדו כצבי וכאיל' בצורה של 'ריבוי מיעוט וריבוי' משום שהלשון 'כל מום רע' משמע לשון ריבוי, ולומדים מכך ש'מום רע' כלומר מום בגלוי שמנוול את הבהמה נחשב למום ומתיר את הבכור באכילה, ולפי התירוצי הראשון בגמ' המקור שמום עובר לא נחשב למום נלמד מסברא משום שאם מום עובר לא נחשב למום לפדות את הבהמה ודאי שאינו נחשב למום להתיר את הבכור לאכילה, ולפי התירוצי השני המקור שמום עובר לא נחשב למום נלמד מהמיעוט 'פסח או עור'.

ד. רש"י מבאר שנקב בשיעור של מחט שהוא פחות מהשיעור של 'מלא כרשינה' וכן הוא פחות מהשיעור של 'עדשה' אינו מתיר לשחוט את הבכור מחוץ לעזרה, אמנם פוסל את הבכור להקרבה, וכן כתבו התוס' בתירוצי הראשון והוסיפו שמדאורייתא נקב בשיעור של מחט מתיר לשחוט את הבכור מחוץ לעזרה אלא שמדרבנן אסור לשחוט את הבכור מחוץ לעזרה, משום שמום זה לא ניכר ויבוא להתיר גם לשחוט את הבכור על מומים שבסתר, ותוס' בתירוצי השלישי ביארו באופן אחר שנקב שהוא פחות מהשיעור של 'מלא כרשינה' ומהשיעור של 'עדשה' הוא 'מום עובר' שאינו מתיר לשחוט את הבכור ואסור להקריב את הבכור עד שיעבור מום זה, אמנם תוס' בתירוצי השני כותבים שנקב פחות מהשיעור של 'מלא כרשינה' ומהשיעור של 'עדשה' אינו נחשב למום כלל לענין בכור ומותר לשחוט את הבכור בבית המקדש.

בדברי התוס' בתירוצי הראשון והשלישי מבואר שכן שיש באזנו נקב הדין כמו בבהמה שיש באזנה נקב, אמנם תוס' בתירוצי השני כותבים שכן שיש באזנו נקב שהוא קטן מהשיעור של 'מלא כרשינה' ומהשיעור של 'עדשה' אסור לו לעבוד בבית המקדש משום שנחשב 'אינו שווה בזרעו של אהרן'.

ה. הגמ' מסתפקת מהו השיעור של 'מלא כרשינה' האם הכוונה נקב שהכרשינה יכולה לעמוד בו, או דלמא הכוונה לנקב שהכרשינה יכולה להכנס ולצאת ברווח שהוא שיעור גדול יותר, והגמ' למסקנא לא פושטת ספק זה [לקוטי הלכות].

ו. הגמ' מביאה שנחלקו התנאים בביאור דעת בית שמאי מהו השיעור של 'מלא מוקדח' לדעת רבי מאיר הכוונה למקדח קטן של רופאים, ולדעת חכמים הכוונה למקדח גדול של לשכה (שהוא כשיעור 'סלע נירנית'), אמנם לדעת בית הלל השיעור הוא כסלע שהוא קטן מהשיעור של מקדח גדול ומקדח קטן.

שנגעו בראשון לטומאה, אמנם אוכלים ומשקים נטמאים גם באופן שנגעו בראשון לטומאה, ולפי"ז יוצא שאוכלים ומשקים לא יכולים לטמאות אדם וכלים, אמנם מדרבנן יש אופנים שמשקים טמאים מטמאים כלי וכדלהלן.

- מדאורייתא (באופן שנגע בכלי דבר טמא בטומאת אבי אבות הטומאה או בטומאת אב הטומאה):

○ כלי חרס:

- באופן שיש לו בית קיבול:

- באופן שהטומאה נכנסה לתוך אויר הכלי - כולו טמא.

- באופן שהטומאה נגעה בגב הכלי - אינו נטמא.

- באופן שאין לו בית קיבול - אינו נטמא¹.

○ כלי עץ:

- באופן שיש לו בית קיבול - בין באופן שהטומאה נגעה בתוך הכלי ובין באופן שהטומאה נגעה בגב הכלי כולו טמא.

- באופן שאין לו בית קיבול:

- באופן שהכלי ראוי להטמא בטומאת 'מדרס' - בין באופן שהטומאה נגעה בחלק העליון של הכלי שעומד לשימוש ובין באופן שהטומאה נגעה בחלק התחתון של הכלי שאינו עומד לשימוש כולו נטמא.

- באופן שהכלי אינו ראוי להטמא בטומאת 'מדרס' - אינו נטמא².

- מדרבנן (באופן שנגעו בכלי משקים טמאים בטומאת ראשון לטומאה):

○ כלי עץ שיש לו בית קיבול:

- באופן שהטומאה נגעה בתוך הכלי - כולו טמא.

- באופן שהטומאה נגעה בגב הכלי - גב הכלי נטמא ותוך הכלי אינו נטמא.

○ כלי עץ שאין לו בית קיבול:

- באופן שהכלי ראוי להטמא בטומאת 'מדרס' מדאורייתא - בין באופן שהטומאה נגעה בחלק העליון של הכלי שעומד לשימוש ובין באופן שהטומאה נגעה בחלק התחתון של הכלי שאינו עומד לשימוש כולו נטמא.

- באופן שהכלי אינו ראוי להטמא בטומאת 'מדרס' מדאורייתא - אינו נטמא³.

1. האופנים שנחשבים למום בעין של הבכור:

- באופן שניקב העפעף של העין.

- באופן שנחתך חתיכה מהעפעף של העין.

- באופן שיש סדק בהעפעף של העין.

- באופן שיש בעין דק:

○ דק שחור - באופן ששוקע נחשב מום באופן שבולט אינו נחשב מום.

הערות

ז בדברי הגמ' מבואר שהמקור שכלי חרס מקבל טומאה באופן שהטומאה נכנסה לתוך אויר הכלי דכתיב 'וכל כלי חרש אשר יפל מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא' ואתו תשברו' וכן מבואר שכלי חרס שאין לו בית קיבול אינו מקבל טומאה, ובדברי הגמ' מבואר שכלי חרס אינו מקבל טומאת מדרס ורש"י מבאר שכלי חרס לא ראוי למדרס משום שאם ידרסו עליו ישר.

ח הגמ' מבארת שלומדים מהפסוק 'מכל כלי עץ או בגד או עור או שק' שכלי עץ שיש לו בית קיבול מקבל טומאה, והגמ' מוסיפה שכלי עץ שאין לו בית קיבול באופן שראוי לקבל טומאת מדרס מקבל טומאה מדאורייתא (ובדברי הגמ' בב"ק [מב] מבואר שלומדים דין זה בקל וחומר מטומאת זב ע"ש), אבל כלי עץ שאין לו בית קיבול ואינו ראוי לקבל טומאת מדרס אינו מקבל טומאה.

ט הגמ' מבארת שרבנן גזרו שמשקים טמאים מטמאים כלי גזירה אטו משקים של זב וזבה שהם אב הטומאה ומטמאים כלים, וגזירה זו שייכת בכלי עץ שיש לו בית קיבול ובכלי עץ שאין לו בית קיבול וראוי לקבל טומאת מדרס שמדאורייתא מקבלים טומאה, ולא בכלי עץ שאין לו בית קיבול ואינו ראוי לקבל טומאת מדרס שמדאורייתא אינו מקבל טומאה.

הגמ' מוסיפה שרבנן חששו שיבואו לשרוף קדשים בטומאה זו ולכן רבנן עשו 'היכר' שלמורות שבכלי עץ אין חילוק בין אופן שהטומאה נגעה בכלי בתוך הכלי לאופן שהטומאה נגעה בגב הכלי, מ"מ בטומאה דרבנן זו יהיה חילוק בין אופן שהטומאה נגעה בתוך הכלי לאופן שהטומאה נגעה בגב הכלי, וכדין כלי חרס שיש בהם חילוק האם הטומאה נגעה בתוך הכלי לאופן שהטומאה נגעה בגב הכלי, ולכן רבנן תיקנו שכלי עץ שיש לו בית קיבול באופן שהטומאה נגעה בתוך הכלי כולו טמא ובאופן שהטומאה נגעה בגב הכלי הגב טמא והכלי אינו טמא, והגמ' מוסיפה שרבנן עשו היכר רק בכלי עץ שיש לו תוך ולא בכלי עץ שאין לו תוך, ולכן כלי עץ שאין לו תוך נטמא מדרבנן בין באופן שהטומאה נגעה בתוך הכלי ובין באופן שהטומאה נגעה בגב הכלי.

רש"י מבאר שהגזירה דרבנן של משקים טמאים שנגעו בגב הכלי נאמרה רק בכלי עץ שמדאורייתא מקבלים טומאה מוגבם, אבל בכלי חרס שמדאורייתא לא מקבלים טומאה מוגבם רבנן לא גזרו.

- דק לבן - באופן ששוקע לא נחשב מום באופן שבולט נחשב מום.
- באופן שיש חוט לבן שחוצה את העיגול שמקיף את השחור של העין עד סופו - נחשב מום.
- באופן שיש חוט שחור שנכנס לתוך הלבן:
- לרבי יוסי - לא נחשב מום משום שהלבן נקרא שומן העין ואין מומים בלבן.
- לרבי מאיר - נחשב מום.
- באופן שיש בשר על השחור של העין בצורה של נחש.
- באופן שיש בשר על השחור של העין בצורה של ענב.
- באופן שיש בעין טיפות לבנות:
- לרבי מאיר - באופן שמום זה נשאר בעין ארבעים יום נחשב מום.
- לרבי יהודה - באופן שמום זה נשאר בעין שמונים ימים נחשב מום¹.
- באופן שהעין של הבהמה נוטפת מים:
- לרבי מאיר - באופן שמום זה נשאר בעין שמונים יום נחשב מום.
- לרבי יהודה - באופן שמום זה נשאר בעין גם לאחר שהאכילו אותו לח ויבש נחשב מום².
- ז. בכור שיש לו מום שנקרא 'ברקא':
- לתירוץ הראשון בתוס' - לפני שהמום נקבע בבהמה אינו נחשב מום ולאחר שהמום נקבע בבהמה נחשב מום.
- לתירוץ השני בתוס' - נחשב מום³.

דף לט

- ח. דיני מומים באף - שהמחיצה החיצונה של האף ניקבה או נחסרה או נסדקה נחשב מום⁴.
- ט. דיני מומים בשפה - באופן שהשפה ניקבה או נחסרה או נסדקה נחשב מום⁵.
- י. דיני מומים בשיניים ובחניכיים:
- בשיניים - אפילו באופן שניטלו כל השיניים לא נחשב מום [תוס' לז א].

הערות

- י. המשנה מביאה שרבי חנניא בן אנטיגנוס אומר שצריך לבדוק את הבכור שלש פעמים בתוך שמונים יום, ורש"י מבאר שצריך לבדוק את הבדיקה הראשונה ביום העשרים וששה ימים וחצי, וצריך לבדוק את הבדיקה השנייה ביום החמישים ושלוש וצריך לבדוק את הבדיקה השלישית ביום השמונים, משום שדרכו של מום זה לעבור לאחר עשרים ושבע ימים ולכן בשביל לדעת שמום זה קבוע ואינו עובר צריך לבדוק דווקא בזמנים אלו, ותוס' מבארים שצריך לבדוק את הבדיקה הראשונה ביום הראשון וצריך לבדוק את הבדיקה השנייה ביום הארבעים וצריך לבדוק את הבדיקה השלישית ביום השמונים.
- יא. הגמ' מבארת שבשביל לבדוק האם המום קבוע צריך להאכיל את הבהמה חודש וחצי תבואה לחה של 'בית הבעל' ולאחר מכן צריך להאכיל את הבהמה חודש וחצי תבואה יבשה של 'בית הבעל', והגמ' מסתפקת האם צריך להאכיל את התבואה הלחה בזמן הגשמים כלומר באדר וניסן ואת התבואה היבשה צריך להאכיל בזמן היבש כלומר באלול ותשרי, או דלמא אפשר להאכיל גם את התבואה היבשה בזמן הלח, ולפי"ז אפשר לבדוק את הבכור במשך שלשה חדשים באדר ניסן ואייר.
- הגמ' מוסיפה שבשביל לבדוק האם המום קבוע צריך להאכיל את הבכור בכל יום שיעור גרוגרת, והגמ' מסתפקת האם צריך להאכיל את הבהמה פעם אחת ביום (ולפי צד זה הגמ' מסתפקת האם צריך להאכיל דווקא לפני האכילה או דלמא אפשר להאכיל גם לאחר האכילה, וכן הגמ' מסתפקת האם צריך להאכיל דווקא לפני השתיה או דלמא אפשר להאכיל גם לאחר השתיה), או דלמא צריך להאכיל את הבהמה בכל סעודה וסעודה ביום (ולפי צד זה פשוט שאפשר להאכיל את הבהמה גם לאחר האכילה וגם לאחר השתיה).
- הגמ' מבארת שבאופן שבזמן האכילה הבהמה הייתה בצורה שנוח לה (באופן שהבהמה בשדה והיא מותרת והיא נמצאת יחד עם בהמה אחרת שנוח להם יחד) ודאי שמועיל הבדיקה, אמנם הגמ' מסתפקת באופן שבזמן האכילה הבהמה הייתה בצורה שלא נוח לה (באופן שהבהמה בגינה הסמוכה לעיר או באופן שהבהמה בעיר, או באופן שהבהמה קשורה, או באופן שהבהמה נמצאת לבדה ולא יחד עם בהמה אחרת) האם הבדיקה מועילה.
- הגמ' מסתפקת באופן שהתברר לאחר שמונים יום שהמום קבוע האם נחשב מום למפרע מתחילת השמונים יום או דלמא נחשב מום רק מכאן ולהבא מסיום השמונים יום, והגמ' מבארת שהנפק"מ בספק זה הוא באופן שהיה בהמה קדושה והיה בה מום שענינה נטופות מים ופדו אותה לפני השמונים יום ומעלו בכסף שפדו בו האם נחשב מעילה או שלא נחשב מעילה.
- יב. תוס' בתירוץ הראשון סוברים שמום שאפשר לרפאות לא נחשב מום ולכן סוברים שלפני שהמום נקבע בבהמה ואפשר לרפאות את המום לא נחשב למום ולאחר שהמום נקבע בבהמה ואפשר לרפאות את המום נחשב מום, אמנם תוס' בתירוץ השני סוברים שגם מום שאפשר לרפאות נחשב למום.
- יג. רש"י מבאר שבאופן שניקב המחיצה הפנימית של האף לא נחשב מום משום שהוא מקום סתר.
- יד. הגמ' מבארת שהמומים בשפה נאמרו בשורה החיצונה של השפה ולא במקום שהשפתיים נשקות זו לזו [ע"פ צאן קדשים].

- בחניכיים החיצוניים - נחשב מום בין באופן שנפגמו ובין באופן שנגממו וק"ו באופן שנעקרו.
- החניכיים הפנימיים שנעקרו:
 - לת"ק - נחשב מום.
 - לרבי יהושע בן קפוצאי - הבהמה פסולה להקרבה אמנם לא שוחטים את הבהמה בחוץ.
 - לרבי חנינא בן אנטיגנוס - לא נחשב למום^{טו}.

יא. קרבן שנשחט ונמצא שיש לו כליה אחת:

- לתירוצו הראשון בגמ' - לברייתא הראשונה הקרבן פסול, ולברייתא השנייה הקרבן כשר.
- לתירוצו השני בגמ' - הקרבן פסול^{טז}.

יב. דיני מום בביצים ובגיד:

- מעוך כתות נתוק כרות:
 - בגיד - נחשב מום שבגלוי.
 - בביצים:
 - לרבי יהודה - נחשב מום שבגלוי.
 - לרבי אליעזר בן יעקב - נחשב מום שבסתר.
 - לרבי יוסי - 'מעוך וכתות' נחשב מום שבגלוי כיון שניכר מבחוץ, 'נתוק וכתות' נחשב למום בסתר שלא ניכר מבחוץ^{יז}.
- נפגם הזובן (הנרתיק שהגיד חבוי בו) - נחשב מום.
- ניטל הזובן - לא נחשב מום משום שעומד לחזור^{יח}.
- נפגם הגיד - לא נחשב למום משום שעומד לחזור.
- בבהמה נקבה באופן שנפגם העריה - נחשב למום.

יג. דיני מום בזנב:

- נפגם הזנב - באופן שנפגם ונחסר מאחד מעצמות הזנב נחשב למום, ובאופן שנחסר מאחד מהפרקים שבין עצם לעצם לא נחשב למום משום שחוזר ומבריא.
- באופן שהתקלף העור והבשר של הזנב והתגלה העצם - בראש הזנב נחשב מום ובשאר הזנב לא נחשב מום משום שחוזר ומבריא (לרש"י).
- באופן שראש הזנב התפצל לשנים - נחשב מום (לתוס').

עצ הערות נא

^{טו} הגמ' [לה א] מבארת שהטעם של ת"ק שבאופן שנעקרו החניכיים הפנימיים נחשב מום משום שכאשר הבהמה צועקת נראים החניכיים הפנימיים, ורש"י מבאר שלדעת רבי חנינא בן אנטיגנוס מום בחניכיים הפנימיים נחשב מום שבסתר שאינו מום.

^{טז} הגמ' מבארת שלכו"ע בהמה שהיה לה שתי כליות ולאחר מכן נחסר לה כליה אחת פסולה להקרבה משום ש'חסרון אבר' נחשב מום שפסול להקרבה למרות שהמום בסתר, אמנם מום זה לא מתיר לפדות, ורק מום שבגלוי מתיר לפדות. והגמ' בתירוצו הראשון מבארת שבאופן שקרבן נשחט ונמצא שיש לה כליה אחת והברייתא הראשונה סוברת שאין אפשרות שבהמה תוולד עם כליה אחת ולכן נוקטים שבזמן שהבהמה נולדה היה לה שתי כליות ולאחר מכן נחסרה כליה אחת ולכן הקרבן פסול, והברייתא השנייה סוברת שיש אפשרות שבהמה תוולד עם כליה ולכן נוקטים שהבהמה נולדה היה לה כליה אחת והקרבן כשר, אמנם הגמ' בתירוצו השני מבארת שלכו"ע אין אפשרות שבהמה תוולד עם כליה אחת ולכן נוקטים שבזמן שהבהמה נולדה היה לה שתי כליות ולאחר מכן נחסרה כליה אחת ולכן הקרבן פסול.

הגמ' מוסיפה שבהמה שבזמן השחיטה הייתה תמימה ולאחר השחיטה לפני קבלת הדם עשו בה מום (כגון שצורם באזנה) הקרבן פסול דכתיב 'ולקח הכהן המשיח מדם הפר' ודורשים שבשעת הלכיה הפר צריך להיות שלם כמו בתחילה, אמנם באופן שלאחר הקבלה נעשה בבהמה מום הקרבן כשר.

הגמ' מוסיפה שלומדים מהפסוק 'שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם' שהקרבן צריך להיות בן שנה עד הזריקה, ולומדים מכך שקרבן שנולד באמצע היום והקריבו אותו בשנה שלאחר מכן בתחילת היום וזרקו את הדם בסוף היום הקרבן פסול משום ש'שעות פסולות בקדשים' והקרבן היה יותר מגיל שנה בשעת הזריקה.

^{יז} הגמ' מבארת שרבי יהודה סובר שמעוך וכתות נחשב מום שבגלוי כיום שניכר מבחוץ שהביצים התכווצו וכן נתוק וכתות נחשב מום שבגלוי כיון שניכר שהביצים תלויות בכיס ואינן מחוברות לכיס, אמנם רבי אליעזר בן יעקב שמעוך וכתות נחשב מום שבסתר כיון שלפעמים הביצים מתכווצות והרואה לא יודע שיש מום, וכן נתוק וכתות נחשב מום שבסתר כיון שלפעמים נראה שהביצים תלויות בכיס והרואה לא יודע שיש מום, ורבי אליעזר בן יעקב שמעוך וכתות נחשב מום שבגלוי כיון שניכר המום ובנתוק וכתות נחשב מום שבסתר כיון שלא ניכר המום.

^{יח} ראה לעיל [הערה יב] שנחלקו תירוצי התוס' בדין מום שאפשר לרפאות האם נחשב למום לתירוצו הראשון לא נחשב מום ולתירוצו השני נחשב מום, ותוס' בתירוצו השני מוכיחים מנפגם הזובן שנחשב מום למרות שאפשר לרפאות על ידי שיטול את הזובן כולו ויחזור ויתרפא, ותוס' כותבים שאפשר לדחות שבאופן שנפגם הזובן לפני שניטל גם באופן שיטול את הזובן לא יתרפא.

- באופן שיש רווח בין חוליא לחוליא בשיעור אצבע^ט.

דף מ

יד. דיני חסרון בביצים:

- באופן שאין לו ביצים - נחשב למום.
- באופן שיש לו שני ביצים בכיס אחד - נחשב למום.
- באופן שיש לו שני כיסים ויש לו ביצה אחת:
 - הקדמה - יש לדון באופן שיש לבכור שני כיסים וביצה אחת האם חוששים שהביצה השניה בתוך גוף הבכור ולא ירדה לתוך הכיס, וכדלהלן.
 - לת"ק - נחשב למום משום שלא חוששים שיש לבכור ביצה נוספת בתוך הגוף.
 - לרבי ישמעאל - לא נחשב למום משום שנוקטים שיש לבכור ביצה נוספת בתוך הגוף.
 - לרבי עקיבא - צריך לבדוק את הבכור לפני השחיטה האם יש לו ביצה נוספת בתוך הגוף, ובאופן שבדק ולא מצא כיון שהביצה הייתה דבוקה בתוך הגוף ושחט הבכור מותר באכילה.
 - לרבי יוחנן בן נורי - צריך לבדוק את הבכור לפני השחיטה האם יש לו ביצה נוספת בתוך הגוף ובאופן שבדק ולא מצא כיון שהביצה הייתה דבוקה בתוך הגוף ושחט הבכור אסור באכילה^ז.

טו. האופנים שנחשבים מום בידים וברגליים:

- באופן שיש לו יד נוספת או שחסר לו יד^א.
- באופן שפרסת רגלו אינו קלוטה.
- באופן שפרסת רגלו עגולה כמו חמור.
- באופן שהירך של הרגל נשמטה ממקום חיבורה^ב.
- באופן שרגל אחת מחוברת בגובה הכסלים ורגל אחת מחוברת מעל הכסלים.
- באופן שרגל אחת ארוכה משאר הרגליים.
- באופן שנשברה ידו או נשברה רגלו^ג.
- באופן שנפגם העצם של היד או של הרגל - באופן שלא נקרע העור והבשר מום שבסתר, ובאופן שנקרע העור והבשר והפגם נחשב מום שבגלוי^ד.

טז. מומים נוספים:

- גלגל עינו (הלובן של העין) עגול כשל אדם - לאילא נחשב מום, ורבנן אמרו 'לא שמענו', ובית דין שלאחריהם אמרו שנחשב מום.
- באופן שהשפה התחתונה עודפת על העליונה:
 - באופן שהעצם של השפה התחתונה עודפת על העליונה - נחשב מום.

הערות נא

יט הגמ' מביאה ברייתא שאצבע שאמרו חכמים אין הכוונה לאצבע רגילה שששה אצבעות הם טפח אלא הכוונה לאגודל שארבעה אגודלים הם טפח, והגמ' דנה על איזה דין נאמרו דברי הברייתא ולרבה הכוונה לענין ציצית בביאור דברי בית הלל שהשיעור הוא שלשה אצבעות, ולרב הונא בריה דרב יהושע הכוונה לבאר את דברי המשנה שהיה בבית המקדש שתי אמות בשושן הבירה ואחת מהם הייתה גדולה בחצי אצבע משיעור אמה והשניה הייתה קטנה בחצי אצבע משיעור אמה והכוונה לשיעור חצי אגודל. ולרב נחמן בר יצחק או לרב הונא בר נתן הכוונה לשיעור הרווח בין חוליא לחוליא לענין מום בזנב.

כ המשנה מבארת שבשביל לבדוק את הבכור צריך להושיב אותו על עכוזו ולממשמש בכיס ובכסלים אם יש ביצה סופה לצאת ואם לא יצאה סימן שיש לו ביצה אחת. כא הגמ' מבארת שבאופן שיש לבכור יד נוספת או שחסר לו יד נחשב מום ואינו נחשב טריפה, אבל באופן שחסר לו רגל נחשב טריפה, וכן באופן שיש לו רגל נוספת נחשב טריפה משום ש'כל יתר כחצר דמי'.

כב רש"י מבאר שמדובר באופן שהירך של הרגל נשמטה ממקום חיבורה והגיד לא התעכל, אבל באופן שהגיד התעכל נחשב טריפה, ותוס' מקשים שיש מ"ד שסובר שאפילו באופן שהירך נשמטה ממקום חיבורה והגיד לא התעכל נחשב טריפה, ולכן תוס' מבארים שבאופן שהבכור נולד ורגלו אחת שמוטה לא נחשב טריפה, אבל באופן שלאחר הלידה נשמטה ממקום חיבורה נחשב טריפה.

כג הגמ' מבארת שבאופן שנשברה ידו או נשברה רגלו נחשב מום שניכר משום שניכר בשעת מלאכה.

כד רש"י מבאר שבאופן שנפגם העצם של היד או של הרגל המום לא ניכר בשעת המלאכה, ולכן רק באופן שנקרע העור והבשר נחשב מום שבגלוי אבל באופן שנשבר היד והרגל והמום ניכר בשעת מלאכה נחשב מום שבגלוי אפילו באופן שלא נקרע העור והבשר.

- באופן שהעצם של השפה התחתונה לא עודפת על העליונה - לא נחשב מום.
- באופן שפיו דומה לחזיר - לאילא נחשב מום, ורבנן אמרו 'לא שמענו', ובית דין שלאחריהם אמרו שנחשב מום^כ.
- באופן שניטל רוב הלשון - לאילא נחשב מום, ורבנן אמרו 'לא שמענו', ובית דין שלאחריהם אמרו שנחשב מום^כ.
- אוזן כפולה:
- באופן שיש לשני האזנים תנוך אחד - נחשב מום.
- באופן שיש לשני אזנים שני תנוכים - אינו נחשב מום^כ.
- זנב הגדי שעגול כמו זנב חזיר.
- באופן שחסר עצמות בזנב:
- בגדי - באופן שיש לו עצם אחת נחשב מום באופן שיש שתי עצמות לא נחשב למום.
- בטלה - באופן שיש שתי עצמות נחשב מום באופן שיש שלש עצמות לא נחשב למום.
- שינויים בפיו וברגליו:
- לרש"י בפירוש הראשון:
- באופן שפיו צר - באופן שפיו צר כיון שהפתח של העצמות הלסת צר לא נחשב מום, אבל באופן שפיו צר מחמת שעצמות הלחיים שלו אדוקות ולא יכול לפתוח את פיו נחשב מום.
- באופן שעצמות רגליו צרות - באופן שהעצמות והבשר צרים כיון שלא היה להם רווח לגדול לא נחשב מום, אבל באופן שהיה להם מקום לגדול והבשר גדל כדרכו נחשב מום.
- לרש"י בפירוש השני:
- באופן שפיו נפוח - באופן שהנפיחות נהייתה מחמת הרוח לא נחשב מום, ובאופן שהנפיחות נהייתה כיון שהעצם רחבה נחשב מום.
- באופן שרגליו נפוחות - באופן שהנפיחות נהייתה מחמת הרוח לא נחשב מום, ובאופן שהנפיחות נהייתה כיון שהעצם רחבה נחשב מום.
- 'יבלת בגוף הבהמה:
- באופן שיש ביבלת עצם - נחשב מום.
- באופן שאין ביבלת עצם - אינו מום.
- 'יבלת שאין בה עצם בעין של הבהמה:
- לרש"י:
- באופן שהיבלת בשחור של העין - נחשב למום.
- באופן שהיבלת בלבן של העין - באופן שיש ביבלת שער הקרבן פסול להקרבה, ובאופן שאין ביבלת שער הקרבן כשר להקרבה.
- לתוס':
- באופן שהיבלת בשחור של העין - באופן שיש ביבלת שער נחשב מום, ובאופן שאין ביבלת שער הקרבן פסול להקרבה.
- באופן שהיבלת בלבן של העין - לא נחשב מום.
- באופן שהתפרקה העצם של פיו^כ.
- באופן שעינו אחת גדולה כשל עגל או באופן שעינו אחת קטנה כשל אווז.

הערות

- כה בדברי הגמ' מבואר שהפה של חזיר עגול והשפה העליונה עודפת על התחתונה, ובאופן שהפה של הבכור עגול והשפה העליונה עודפת על התחתונה נחשב מום, והגמ' מוסיפה אופן נוסף שנחשב מום, ורש"י בפירוש הראשון מבארת שכונת הגמ' להוסיף את האופן שהשפה העליונה עודפת על התחתונה והפה אינו עגול, ורש"י בפירוש השני מבאר שכונת הגמ' להוסיף את האופן שהפה עגול והשפה העליונה לא עודפת על התחתונה.
- כו הגמ' מביאה שנחלקו התנאים בביאור הכוונה רוב הלשון לת"ק הכוונה רוב של הלשון כולה, ולרבי יהודה הכוונה רוב מהחלק של הלשון שאינו מחובר לחיך שבחלק זה בני האדם מדברים.
- כז רש"י כותב שלא התבאר לו טעם הדבר מדוע באופן שיש תנוך אחד נחשב למום ובאופן שיש שני תנוכים לא נחשב למום. ורש"י מוסיף שבאופן שיש שני אזנים ויש להם שני תנוכים לא אומרים 'כל יתר כחסר דמי' משום שמום זה לא ניכר כל כך.
- כח רש"י מבאר שלמרות שפגם בחניכיים נחשב מום מ"מ פגם בעצם שעל החניכיים לא נחשב למום ורק באופן שהעצם התפרקה נחשב מום.

- באופן שאוזן אחת יותר גדולה מהאוזן השניה - באופן שההבדל בין האזנים ניכר על ידי מראית העין נחשב מום ובאופן שאינו ניכר על ידי מראית העין אלא רק על ידי מדידה לא נחשב מום.
- באופן שביצה אחת גדולה מהביצה השניה - לרבי יהודה באופן שביצה אחת גדולה פי שנים מהביצה השניה נחשב מום, ולחכמים באופן שביצה אחת קטנה יותר מ'פול' נחשב מום.
- באופן שזנב הבהמה לא מגיע למקום החיבור בין עצם הירך לעצם השוק.

דף מא - מב

יז. דיני שחין וחזזית:

• שחין:

- באופן שיבש מבפנים ומבחוץ - נחשב מום.
- באופן שיבש מבפנים ולח מבחוץ (חזזית המצרית) - נחשב מום.
- באופן שלח מבפנים ומבחוץ - הבהמה פסולה להקרבה.
- חזזית - הבהמה פסולה להקרבה.

יח. מומים שפוסלים את הבהמה להקרבה:

- באופן שיש בעין טיפות לבנות שאינן קבועות.
- באופן שהעין של הבהמה נוטפת מים בצורה שאינה קבועה^{כט}.
- החניכיים הפנימיים שנפגמו או שנגממו.
- זקן חולה ומזוהם^ל.
- רובע ונרבע.
- נעבד לעבודה זרה או מוקצה לעבודה זרה.
- הרג אדם^{לא}.

יט. דיני בכור שהוא אנדרוגינוס או טומטום:

- הקדמה - הגמ' דנה באנדרוגינוס וטומטום בדינם ומבואר שיש כמה חילוקים: א. זכר ודאי שאין בו מום קדוש בוודאי שצריך לשוחטו בבית המקדש. ב. זכר ודאי שיש בו מום מותר לשוחטו במדינה ואסור בגיזה ועבודה. ג. נקבה ודאית אינה קדושה ואפשר לשוחטו במדינה ומותר בגיזה ועבודה. ד. בריה בפני עצמו אינו קדוש ואפשר לשוחטו במדינה ומותר בגיזה ועבודה.
- אנדרוגינוס (יש לו אברי זכר ואברי נקבה):
 - לת"ק - ספק האם נחשב זכר ללא מום או דלמא נחשב נקבה.
 - לרבי ישמעאל:
- לצד הראשון בגמ' - נחשב זכר עם מום.
- לצד השני בגמ' - ספק האם נחשב זכר עם מום, או דלמא נחשב נקבה^{לב}.

הערות

כט. ראה לעיל [עמוד 4] שנחלקו התנאים מה נחשב טיפות לבנות קבועות ומה נחשב טיפות מים שנוטפת בצורה קבועה, ולכל שיטה באופן שהמום לא קבוע הבהמה פסולה להקרבה.

ל. הגמ' מבארת שדורשים מהפסוק 'ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים' שזקן חולה ומזוהם פסולים להקרבה.

לא. הגמ' מבארת שדורשים מהפסוק 'מן הבהמה' למעט רובע ונרבע, 'מן הבקר' למעט נעבד לעבודה זרה 'ומן הצאן' למעט מוקצה לעבודה זרה 'ומן הצאן' למעט הרג אדם, והגמ' מוסיפה שפסולים אלו נצרכו ללמד באופן שהבהמה אינה מחוייבת מיתה (כגון שאין שני עדים שהבהמה נרבעה או נגחה אלא יש עד אחד או שהבעלים מודים בכך), אבל באופן שהבהמה מחוייבת מיתה ואסורה בהנאה לא צריך פסוק ללמד שהיא פסולה על גבי המזבח.

לב. הגמ' מבארת שהנפק"מ בספק בדעת רבי ישמעאל היא באופן שעבדו בבכור שלפי הצד הראשון לוקים ולפי הצד השני לא לוקים, וכן נפק"מ האם צריך להביאו לכהן שלפי הצד הראשון צריך להביאו לכהן ולפי הצד השני מספק לא צריך להביאו לכהן.

הגמ' מביאה שנחלקו אב"י ורבא בביאור המחלוקת של ת"ק ורבי ישמעאל אב"י סובר שת"ק דורש מהפסוק 'או חרוץ או שבור' כמו ששבור נאמר במקום עצם כך חרוץ נאמר במקום עצם, ורבי ישמעאל סוברים שלא דורשים סמיכות זו ולכן החרוץ של הנקבות נחשב 'לחרוץ', ורבא סובר שהמקור של ת"ק הוא מהדין 'גר' שהוא נגע ומראה הנגע נראה עמוק ממראה הבשר, ואם המום של 'חרוץ' היה נאמר גם במקום בשר לא היה צריך לכתוב 'גר' והיינו יודעים שנחשב מום מדין 'חרוץ', ולכן מוכח מוכך שהתורה כתבה 'גר' שהמום של 'חרוץ' נאמר רק במקום עצם ולא במקום בשר, אמנם רבי ישמעאל סובר שלמרות שגר' לא נחשב 'חרוץ' משום שאינו ניכר כל כך מ"מ החרוץ של מקום הנקבות נחשב 'מום רע' משום שהוא יותר ניכר.

- לחכמים במשנה וחכמים בברייתא - נחשב בריה בפני עצמה.
- לרבי שמעון בן יהודה - לרש"י נחשב בריה בפני עצמה לתוס' נחשב זכר אמנם לומדים מפסוק שאין קדושה חלה עליו.
- טומטום (יש עור שמכסה ולא ידוע האם הוא זכר או נקבה):
- לרב חסדא:
- באופן שמטיל מים במקום זכרות - נחשב זכר שאין בו מום.
- באופן שמטיל מים במקום נקבות:
- לת"ק ורבי ישמעאל וחכמים במשנה וחכמים בברייתא - ספק האם נחשב זכר שאין בו מום, או דלמא נחשב נקבה.
- לרבי שמעון בן יהודה - נחשב נקבה.
- לרבי יוחנן:
- לת"ק ורבי ישמעאל וחכמים בברייתא:
- באופן שמטיל מים במקום זכרות - נחשב זכר שאין בו מום.
- באופן שמטיל מים במקום נקבות - ספק האם נחשב זכר שאין בו מום, או דלמא נחשב נקבה.
- לחכמים במשנה ורבי שמעון בן יהודה - נחשב בריה בפני עצמה^ל.
- לרש"י לקיש ורבי עילאי:
- לרש"י:
- באופן שמטיל מים במקום זכרות - נחשב זכר אלא שאין שוחטים אותו במקדש^ל.
- באופן שמטיל מים במקום נקבות:
- לת"ק ורבי ישמעאל וחכמים במשנה ורבי שמעון בן יהודה - נחשב נקבה.
- לחכמים בברייתא - ספק האם נחשב זכר שאין בו מום, או דלמא נחשב נקבה.
- לתוס':
- באופן שמטיל מים במקום זכרות - נחשב זכר.
- באופן שמטיל מים במקום נקבות:
- לת"ק ורבי ישמעאל וחכמים בברייתא - נחשב ספק זכר שאין בו מום ספק נקבה.
- לחכמים במשנה ורבי שמעון בן יהודה - נחשב נקבה^ל.
- כ. דינים נוספים בטומטום ואנדרוגינוס:
- דיני ערכין:
- באופן שנחשב זכר - צריך לשלם כערך של זכר.
- באופן שנחשב נקבה - צריך לשלם כערך של נקבה.
- באופן שנחשב בריה בפני עצמה - פטור מלשלם.

הערות

- לג בדברי רבי יוחנן מבואר שלדעת חכמים במשנה טומטום ואנדרוגינוס נחשבים בריה בפני עצמה, ולכן אינם קדושים בקדושת בכור, והגמ' בהו"א שלומדים דין זה מהפסוק 'כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאן הזכר תקדיש' ולומדים מפסוק אחד למעט נקבה וטומטום ואנדרוגינוס, והגמ' דוחה שמפסוק זה מומעטים רק נקבה, ולומדים מהפסוק 'וכל פטר שגר בהמה אשר לך הזכרים לה' למעט טומטום ואנדרוגינוס שהם בריה בפני עצמה.
- לד רש"י מבאר שלמרות שבאופן שמטיל מים במקום זכרות נחשב זכר מ"מ אין שוחטים אותו במקדש דנראה כבעל מום לפי שאין לו זכרות ודורשים מהפסוק 'הזכר' למעט טומטום.
- לה בדברי הגמ' מבואר שנחלקו האמוראים בדין טומטום האם יש מ"ד שהוא בריה בפני עצמה, שלדעת רבי יוחנן חכמים במשנה ורבי שמעון בן יהודה סוברים כך. אמנם לדעת רב חסדא ורש"י לקיש ורבי עילאי אין שיטה כזו.
- בדברי הגמ' מבואר שיש חילוק בין טומטום של אדם לטומטום של בהמה שבטומטום של בהמה יש סימן האם נחשב זכר או נקבה האם מטיל מים במקום זכרות או במקום נקבות, אבל בטומטום של אדם לא שייך סימן זה. ולכן בטומטום שמטיל מים במקום זכרות יש סימן שהוא זכר דינו כזכר שאין בו מום, אמנם באופן שמטיל מים במקום נקבות אפשר לומר שאין בכך סימן שהוא נקבה כיון שאפשר לומר שבאמת הוא זכר אלא שנהפכה זכרותו לנקבותו כלומר שהגיד התקפל בפנים ולכן מטיל מים במקום שנקבה מטילה מים ולכן נחשב ספק זכר ספק נקבה.
- הגמ' מבארת שהטעם של המ"ד שלא חוששים שנהפכה זכרותו לנקבותו הוא שחשש זה נחשב מיעוט 'ולא חוששים למיעוט' אמנם הטעם של המ"ד שחוששים שנהפכה זכרותו לנקבותו הוא שבטומטום ש'אישתי' חוששים שעוד אישתנו ולכן 'לכו' חוששים למיעוט.

- באופן שנחשב ספק זכר ספק נקבה - צריך לשלם כערך של זכר^ל.
- דיני שלמים:
 - באופן שנחשב זכר ובאופן שנחשב נקבה ובאופן שנחשב ספק זכר ספק נקבה - כשר לקרבן.
 - באופן שנחשב בריה בפני עצמה - באופן שהקדישו לא חל עליו קדושה, ובאופן שנולד מבהמת שלמים וחל עליו קדושה אינו עושה תמורה משום שפסול לקרבן^ל.
- דיני עולה:
 - באופן שנחשב ספק זכר ספק נקבה - פסול לקרבן.
 - באופן שנחשבים בריה בפני עצמה - לא חל עליהם קדושה^ל.
- דיני עוף:
 - לפי הצד שנחשב ספק זכר ספק נקבה - כשר לקרבן.
 - לפי הצד שנחשב בריה בפני עצמה - פסול לקרבן^ל.
- כא. דיני קידושין ויבום בטומטום (לפי הצד שנחשב ספק זכר ספק נקבה):
 - דיני קידושין בטומטום:
 - באופן שקידש אשה - חוששים שחלו הקידושין ולכן האשה צריכה גט מספק.
 - באופן שאדם אחר קידש אותו - חוששים שחלו הקידושין ולכן המקדש אסור בקרובות של הטומטום.
 - דיני יבום בטומטום:
 - דין יבום בסריס חמה:
 - לרבי עקיבא ורבי יהודה - לא חולץ ולא חולצים לאשתו.
 - לרבי אליעזר - חולץ וחולצים לאשתו משום שיש לו רפואה.
 - האם טומטום נחשב סריס חמה:
 - לרבי יהודה - נחשב ודאי סריס.
 - לרבי יוסי ברבי יהודה - נחשב ספק סריס.

הערות א

- לו הגמ' מביאה ברייתא שממעטת מהפסוק 'הזכר' שטומטום ואנדרוגינוס אינם נערכים בערך של זכר, ומהפסוק 'אם נקבה' דורשים שטומטום ואנדרוגינוס אינם נערכים כערך של נקבה, והגמ' מבארת שדברי הברייתא נאמרו לפי הצד שנחשבים בריה בפני עצמה, (ולדעת האמוראים שטומטום לכו"ע אינו בריה צריך למחוק את המילה טומטום מהברייתא) אבל לפי הצד שנחשבים זכר צריכים לשלם ערך של זכר, ולפי הצד שנחשבים נקבה צריך לשלם כערך של נקבה צריך לשלם כערך של נקבה, ולפי הצד שנחשב ספק זכר ספק נקבה צריך לשלם כערך של זכר לחומרא.
- לז הגמ' מביאה ברייתא שדורשת מהפסוק 'אם זכר אם נקבה' שטומטום ואנדרוגינוס פסולים לשלמים ולכן באופן שהקדישו לא חל עליו קדושה והגמ' מבארת שדברי הברייתא נאמרו לפי הצד שנחשבים בריה בפני עצמה, (ולדעת האמוראים שטומטום לכו"ע אינו בריה צריך למחוק את המילה טומטום מהברייתא) אבל לפי הצד שנחשבים זכר ולפי הצד שנחשבים נקבה ולפי הצד שנחשבים ספק זכר ספק נקבה באופן שהקדישו חל עליהם קדושה וכשרים לקרבן.
- לח הגמ' מביאה ברייתא שדורשת שבפרשת עולה מן הבקר כתוב 'זכר' ובפרשת עולה מן הצאן כתוב 'זכר' ודורשים מהפסוק השני למעט טומטום ואנדרוגינוס ולכן באופן שהקדישו לא חל עליו קדושה והגמ' בהו"א סברה שלפי הצד שנחשב 'בריה' לא צריך פסוק מיוחד למעט בריה אלא נכלל בדין 'זכר' הראשון למעט נקבה ובריה, ולכן הגמ' נוקטת שברייתא זו לא נאמרה לפי הצד שנחשב בריה אלא ברייתא זו נאמרה לדעת רבי ישמעאל שסובר שנחשב זכר ודאי אלא שיש בו מום ולכן צריך פסוק למעטו שלא חל עליו קדושת עולה, (ורש"י מבאר שלולי פסוק זה היינו אומרים שקדוש ואסור בגיזה ועבודה והתחדש בפסוק זה שמוותר בגיזה ועבודה, אמנם תוס' סוברים שגם לולי פסוק זה מדאורייתא מותר בגיזה ועבודה משום שדינו כבעל מום שהקדישו שלא חל עליו קדושת הגוף, ולכן תוס' מבארים שהתחדש בפסוק זה שגם באופן שעשאו תמורה לא חל עליו קדושה וגרע מבעל מום שבאופן שעשאו תמורה לא חל עליו קדושה הגוף).
- והגמ' דוחה שברייתא זו נאמרה לפי הצד שנחשב 'בריה' כיון שלדעת חכמים לומדים מהפסוק 'זכר' הראשון למעט נקבה ומהפסוק 'זכר' השני למעט 'בריה' (ולדעת האמוראים שטומטום לכו"ע אינו בריה צריך למחוק את המילה טומטום מהברייתא) אבל לפי הצד שנחשבים ספק זכר ספק נקבה באופן שהקדישו חל עליהם קדושה אלא שאי אפשר להקריבם, ולפי הצד שנחשב זכר כשרים לקרבן.
- לט הגמ' מביאה ברייתא שבהמה שהיא טומטום ואנדרוגינוס פסולה לקרבן, ונחלקו התנאים בעוף שהוא טומטום ואנדרוגינוס לת"ק פסול לקרבן ולרבי אלעזר כשר לקרבן, והגמ' בהו"א נקטה שלכו"ע נחשב לבריה ונחלקו האם המיעוט של בריה התמעט רק בבהמה שכתוב בה המיעוט או שלומדים מבהמה לעוף וגם בעוף פסול, והגמ' מקשה מכוח זה על דברי רב חסדא שסובר שאין מ"ד שטומטום הוא בריה, והגמ' מתרצת שלדעת רב חסדא נחלקו רק באנדרוגינוס ולא בטומטום ובפשוטות הגמ' נשארה כמו שנקטה בהו"א שלכו"ע נחשב לבריה וכפי שהתבאר.
- ועיין עוד ברש"י בזבחים [פה ב] שנוקט שלדעת רבי אלעזר נחשב ספק זכר ספק נקבה ולכן כשר לקרבן, ורש"י נוקט שלא כמו שנקט לאורך סוגיין שאין מיעוט לאופן שהוא ספק זכר וספק נקבה.

- לפי הצד שאומרים 'הואיל ואישתני אישתני' - נחשב ספק סריס.
- לפי הצד שלא אומרים 'הואיל ואישתני אישתני' - לא חוששים שהוא סריס.^מ
- באופן שאח של הטומטום קידש אשה ומת:
- באופן שיש אח אחר חוץ מהטומטום - האח חולץ ובכך פוטר אותה בוודאי, משום שאם הטומטום יחלוץ החליצה לא תועיל כיון שיש צד שהוא נקבה^{מא}.
- באופן שאין אח אחר חוץ מהטומטום:
- לפי הצד שטומטום נחשב ודאי סריס:
 - לרבי עקיבא ורבי יהודה - לא צריך לחלוץ או לייבם.
 - לרבי אליעזר - הטומטום חולץ משום שחוששים שהוא זכר וצריך לחלוץ, אבל אינו מייבם דכתיב 'להקים לאחיו שם' ודורשים למעט טומטום.
- לפי הצד שטומטום נחשב ספק סריס או לפי הצד שלא חוששים שטומטום נחשב ספק - הטומטום חולץ משום שחוששים שהוא זכר וצריך לחלוץ, אבל אינו מייבם דכתיב 'להקים לאחיו שם' ודורשים למעט טומטום.
- באופן שהטומטום קידש אשה ומת:
- לרבי יהודה - אחיו של הטומטום לא צריך לחלוץ או לייבם משום שנחשב ודאי סריס וסריס לא חולץ ולא חולצים לאשתו.
- לפי הצד שטומטום נחשב ספק סריס:
- לרבי עקיבא - אחיו של הטומטום צריך לחלוץ מספק ואסור לו לייבם.
- לרבי אליעזר - אחיו של הטומטום צריך לחלוץ או לייבם את אשתו.
- לפי הצד שלא חוששים שטומטום הוא סריס - אחיו של הטומטום צריך לחלוץ או לייבם את אשתו^{מב}.

פרק שביעי

דף מג

כב. סוגי המזמים בכהנים ודיניהם:

- מום גמור - אסור לכהן מדאורייתא לעבוד ובאופן שעבד עבודתו פסולה.
- מום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן' - אסור לכהן מדאורייתא לעבוד ובאופן שעבד עבודתו כשירה.
- מום של 'מראית העין' - אסור לכהן מדרבנן לעבוד ובאופן שעבד עבודתו כשירה^{מג}.

צ הערות א

- מ ראה לעיל [הערה לה] שנחלקו התנאים בדין בכור טומטום שמטיל מים במקום נקבות האם נחשב נקבה ודאי משום שלא אומרים 'הואיל ואישתני אישתני' או דלמא נחשב ספק זכר ספק נקבה משום שאומרים 'הואיל ואישתני אישתני' וחוששים שנהפכה זכרותו לנקבותו, ובדברי הגמ' מבואר שיש בכך נפק"מ גם בנידון זה האם חוששים שטומטום נחשב סריס משום שאומרים 'הואיל ואישתני אישתני' או דלמא לא חוששים לכך.
- מא הגמ' מוסיפה שבאופן שהטומטום הלך וחלץ לפי הצד שנחשב ודאי סריס החליצה לא פוסלת על האחין, ולפי הצד שנחשב ספק סריס וכן לפי הצד שלא חוששים שנחשב סריס החליצה פוסלת על האחין והם צריכים לחלוץ ולא יכולים לייבם.
- מב רש"י מבאר שבאופן שבאופן שטומטום קידש יש ספק האם חלו הקידושין, ובאופן שמת מותר לאחיו של הטומטום לייבם ממ"נ משום שאם חלו הקידושין של הטומטום אשתו זקוקה ליבום, ואם לא חלו הקידושין של הטומטום נחשבת כאשה שלא התקדשה שמותר לאחיו לקדשה, אבל לפי הצד שנחשב ספק סריס לדעת רבי עקיבא שסריס לא חולץ ולא מייבם אסור לייבם את אשתו משום שנחשבת 'אשת אח' שלא במקום מצוה'.
- מג הגמ' מבארת שלומדים מהפסוק 'כל איש אשר בו מום מזרע אהרן כהן לא יגש להקריב את אש' ה" שכהן שיש לו מום גמור אסור לו לעבוד, ולומדים מהפסוק 'כל איש אשר בו מום מזרע אהרן כהן' ודורשים שכהן שיש לו מום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן' אסור לו לעבוד.
- המשנה מבארת שמום שפוסל בבהמה נחשב מום גמור בכהן, והגמ' מבארת שלומדים דין זה בגזירה שווה 'גרב גרב', ותוס' מוסיפים שכמו שבבהמה לומדים שרק מום שבגלוי ואינו חוזר נחשב מום כך בכהנים ובמוקדשים מום שבגלוי ואינו חוזר נחשב למום 'הואיל וגלי גלי'.
- הגמ' מוסיפה שדורשים מהפסוק 'אך אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש כי מום בו ולא יחלל את מקדשי' שכהן שיש לו מום גמור ועבד עבודתו פסולה, אבל כהן שיש לו מום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן' ועבד עבודתו כשירה.

כג. דיני מומים בכהנים:

- באופן שראשו צר מלמעלה ורחב מלמטה - פסול לעבודה משום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן'.
- באופן שראשו רחב מלמעלה וצר מלמטה וצוארו עומד באמצע ראשו - פסול לעבודה משום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן'.
- באופן שראשו צר ואחורי ראשו עגול - פסול לעבודה משום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן'.
- באופן שראשו משופע באלכסון מלפניו - פסול לעבודה משום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן'.
- באופן שנראה שחסרה חתיכה מאחורי ראשו - פסול לעבודה משום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן'.
- באופן שצוארו קצר מאוד ונראה שראשו בין כתפיו - פסול לעבודה משום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן'.
- באופן שצוארו ארוך מאוד ונראה שראשו שמוט מגופו - פסול לעבודה משום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן'.
- באופן שיש לו חטוטר בגבו:
 - באופן שיש בה עצם - פסול לעבודה משום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן'.
 - באופן שאין בה עצם - לרבי יהודה כשר לעבודה, לחכמים פסול לעבודה משום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן'.
- קרח:
 - גדר הפסול של קרח - לתנא של המשנה משום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן', לתנא של הברייתא משום 'מראית העין'.
 - האופן שנחשב 'קרח':
 - באופן שיש לו שורת שער מאוזן לאוזן לפניו - נחשב קרח.
 - באופן שיש לו שורת שער מאוזן לפניו ולאחוריו - ללישנא קמא לא נחשב קרח, ללישנא בתרא נחשב קרח.
 - באופן שיש לו שורת שער מאוזן לאוזן לאחוריו - לא נחשב קרח.
- ננס - לתנא של המשנה פסול לעבודה משום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן', לתנא של הברייתא פסול לעבודה משום 'מראית העין'.
- באופן שעניו זולגות מים - לתנא של המשנה פסול לעבודה משום ש'אינו שווה בזרעו של אהרן', לתנא של הברייתא פסול לעבודה משום 'מראית העין'.

כד. ביאור כוונת התורה 'או גבן':

- לת"ק - באופן שאין לכהן גבות עינים או שיש לו גבה אחת, או באופן שאין רווח בין שתי גבות עיניו אלא הם מחוברים זה לזה.
- לרבי דוסא - באופן שגבות עיניו ארוכות ושוכבות על עיניו.
- לרבי חנינא בן אנטיגנוס - באופן שהשדרה של הכהן עקומה ונראה שיש לו שני גבים ושתי שדראות^מ.

צ הערות

מד הגמ' מבארת שת"ק סובר שדורשים מהפסוק 'גבן' באופן שאין רווח בין שתי גבות עיניו ושדורשים מהפסוק 'או גבן' באופן שאין לכהן גבות או שיש לו גבה אחת, ורש"י מבאר שרבי דוסא סובר שדורשים רק דרשה אחת באופן שגבות עיניו ארוכות ושוכבות על עיניו.